

УДК [821-93(494):39]:001.82:82.09
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-13>

ТАКСОНОМІЯ АВСТРАЛІЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ЕТНОНАРАТИВІВ ДЛЯ ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ПОЕТИКИ НАРАТИВУ

Цапів Алла Олексіївна,
докторка філологічних наук, доцентка,
професорка кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова, проректорка з міжнародної,
соціально-гуманітарної й науково-педагогічної роботи
Херсонський державний університет
atsapiv@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-5172-213X

Ставенко Олена Вікторівна,
провідна фахівчиня й викладачка сектору іншомовної освіти
відділу міжнародних ініціатив та проектної діяльності
Херсонський державний університет
evstavenko@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0857-3359

Статтю присвячено класифікації австралійських художніх текстів для дітей жанрів літературної казки та короткого оповідання у контексті поетологічної наратології й висвітленню особливостей наративного конструювання виокремлених типів наративів. Австралійські художні тексти для дітей, створені в межах австралійської етнокультури та домінантною характеристикою яких є експліцитно або імпліцитно втілені в елементах наративного конструювання етнокультурні смисли, кваліфіковано як австралійські художні етнонаративи для дітей. Історії художніх етнонаративів для дітей складаються із низки наративних епізодів, поєднаних за допомогою наративних прийомів, що описують події, які трапляються із етнокультурно маркованим персонажем й розгортаються у межах етнокультурно забарвленого хронотопу. Мета статті полягає в обґрунтуванні класифікації австралійських художніх етнонаративів для дітей відповідно до таких критеріїв: сюжет історії, аранжування наративних епізодів, тип наратора й фокалізатора, персонажні образи та хронотоп. У статті представлено результати наратологічно-культурологічного аналізування наративного конструювання австралійських художніх етнонаративів для дітей з опертям на здобутки сучасної наратології, лінгвокультурології, та філологічних досліджень художніх текстів для дітей. Виявлено засоби втілення етнокультурної специфіки в наративному конструюванні художніх етнонаративів для дітей та висвітлено наративні особливості й етнокультурне підґрунтя чотирьох виявлених типів наративів: етіологічного, дидактичного, ініціаційного й пригодницького. Етіологічні художні етнонаративи для дітей витлумачено як історії про виникнення в результаті метаморфози тих чи тих об'єктів дійсності. Дидактичні наративи – це історії про випадок із життя, або вчинок персонажа, що сконструйовані у такий спосіб, аби навчити читацьку аудиторію певних моральних цінностей. Ініціаційні історії оповідають про дорослішання персонажа, що розгортається в пошуці ним чогось бажаного і цінного та здобуття цього у фіналі. Пригодницькі наративи є історіями про захоптиві, проте ризикові пригоди етнокультурно маркованого статичного персонажа, що ілюструють зразки правильної й неправильної поведінки. Особливості наративного конструювання чотирьох типів художніх етнонаративів для дітей продемонстровано на прикладах відомих творів різних періодів розвитку австралійської літератури.

Ключові слова: етіологічні наративи, дидактичні наративи, ініціаційні наративи, пригодницькі наративи, наративне конструювання, наративний епізод, наративний прийом.

A TAXONOMY OF AUSTRALIAN LITERARY ETHNONARRATIVES FOR CHILDREN IN THE CONTEXT OF NARRATIVE POETICS

Tsapiv Alla Oleksiivna,

Doctor of Sciences in Philology, Associate Professor,
Professor at the Department of English Philology and World Literature
named after Professor Oleg Mishukov, Vice-Rector for International,
Social and Humanitarian Issues, Research and Education

Kherson State University

atsapiv@ksu.ks.ua

orcid.org/0000-0002-5172-213X

Stavenko Olena Viktorivna,

Senior Specialist and Instructor at the Foreign Language Education Office
of the International Initiatives and Project Activities Department

Kherson State University

evstavenko@gmail.com

orcid.org/0000-0003-0857-3359

The article focuses on the classification of Australian literary texts for children, literary fairy tales and short stories in the context of poetic narratology and the peculiarities of the narrative construing of different narrative types. Australian literary texts for children are qualified as Australian literary ethnonarratives for children created within the framework of Australian ethnoculture, the dominant characteristic of which is explicit or implicit ethnocultural meanings embodied in their elements. Stories of literary ethnonarratives for children consist of a series of narrative episodes connected by means of narrative techniques and describing events that happened to an ethnoculturally marked character and unfold within an ethnoculturally marked chronotope. The aim of the paper is to substantiate the classification of Australian literary ethnonarratives for children according to the story plot, narrative episode arrangement, type of narrator and focalizer, characters, and chronotope. The article presents the results of a narratological and cultural analysis of Australian literary ethnonarratives for children based on the achievements of modern narratology and linguistic and cultural studies of literary texts for children. We reveal the means of embodying ethnocultural specificity in the narrative building and highlight the main narrative and ethnic and cultural peculiarities of the four identified narrative types: etiological, didactic, initiation, and adventure. Etiological narratives include stories about the emergence of some objects of reality due to metamorphosis. Didactic narratives are stories about a case that happened to a character or their actions aiming to teach the readers some moral values. Initiation narratives are stories about the main character growing up and searching for something desirable and valuable. Adventure stories narrate exciting but risky adventures of an ethnoculturally marked static character that illustrate correct and incorrect behaviour patterns. The peculiarities of the narrative building of narrative types are demonstrated in the case study of famous and popular Australian ethnonarratives for children.

Key words: *etiological narratives, didactic narratives, initiation narratives, adventure narratives, narrative construing, narrative episode, narrative technique.*

Вступ. Художні тексти для дітей охоплюють широке різноманіття жанрів, яким властиві як універсальні ознаки, характерні для орієнтованої на дитячу читачку аудиторію літератури, так і відмінні жанрові, а також унікальні національні й етнокультурні характеристики. Класифікацію художніх текстів для дітей за їх сюжетними ознаками розробляють ще засновники наратології та дослідники фольклорних текстів (Aarne, 1910; Aarne, & Thompson, 1928/1961; Propp, 1928/2009). Найвідомішою системою класифікації казкових типів є типологія, розроблена фінсько-американською школою (Aarne, & Thompson, 1928/1961; Uther, 2004), у контексті якої народна казка є логічним поєднанням низки відібраних мотивів. Це й уможливорює об'єднання подібних за своїми

мотивами-складниками сюжетів під заголовками казкових типів (Naase, 2008: 231). Проте народні тексти для дітей деяких країн, зокрема таких дистанційованих від решти світу та колонізованих у певний період, як-от Австралія, подекуди неможливо віднести до окремого типу з огляду на етнокультурно специфічні мотиви та характерне їх поєднання у певну історію.

У річищі сучасної наратології фокус уваги також спрямовано на аналізування сюжету тексту, його складників і способів поєднання у єдину історію (Цапів, 2020: 111; Fludernik, 2009: 30; Schmid, 2010: 190). Таксономія, що ґрунтується на внутрішній будові наративів, дозволяє виявити значущі смисли в наративному конструюванні художніх текстів для дітей, й у такий спосіб засвідчити різнома-

ніття й етнокультурну специфіку австралійських художніх нарративів для дітей.

Метою дослідження є класифікація австралійських художніх етнонарративів для дітей відповідно до сюжетів історій та низки нарративних критеріїв: нарративних епізодів, типу наратора, фокалізатора, персонажних образів і хронотопу. **Науково-дослідними завданнями** є виявити й висвітлити нарративні й етнокультурні особливості різних типів австралійських художніх етнонарративів для дітей.

Матеріалом дослідження було обрано найпопулярніші книги для дітей різних періодів розвитку австралійської літератури для дітей, написаних австралійськими письменниками, які є носіями цієї етнокультури, що загалом налічують 100 окремих художніх нарративів для дітей жанрів літературної казки та короткого оповідання. У прийомах і засобах конструювання цих етнокультурно маркованих нарративів відбито історію та культурний досвід австралійського автохтонного населення й сучасного мультикультурного суспільства. Із огляду на це, слідом за розробником етнонарративного підходу Х. Хансеном (Hansen, 2006) та дослідницею поетики нарративу англійськомовних художніх текстів для дітей А. Цапів (Цапів, 2020: 143), кваліфікуємо їх як **австралійські художні етнонарративи для дітей**.

Таксономія австралійських художніх етнонарративів для дітей

Запропонована типологія австралійських художніх етнонарративів для дітей розбудована з опертям на класифікацію А. Аарне, С. Томсона й Г. Утера (Uther, 2004), літературознавчі й лінгвістичні дослідження художніх текстів для дітей (Nikolajeva, 1996/2016; Nodelman, 2008; Shavit, 1986), наукові доробки у річизці наратології (Белехова & Цапів, 2019; Fludernik, 2009; Propp, 1928/2009; Schmid, 2010) й лінгвокультурології (Кононенко, 2008; Wierzbicka, 1992).

Методологія нашого наратологічно-культурологічного дослідження австралійських художніх текстів для дітей охоплює застосування *контекстуального й інтерпретаційно-текстового аналізування* їх нарративного конструювання, *лексико-семантичного й лінгвостилістичного аналізування* фонографічних, лексичних, синтаксичних і семасіологічних лінгвостилістичних засобів творення постатей наратора, фокалізатора, хронотопу й персонажних образів в художніх етнонарративах та низки *методів лінгвокультурологічних досліджень* (архетипного, концептуального, семіотичного аналізування значень

вербальних засобів репрезентації окремих елементів нарративів) з метою виявлення етнокультурного підґрунтя нарративів.

Наративне конструювання австралійських художніх етнонарративів для дітей є особливим, доступним для емпіричного сприйняття аранжуванням у певній послідовності «нарративних епізодів» (термін А. Цапів) історії, що оповідається. **Наративні епізоди** є автосемантичними елементами історії, у межах яких розгортається окремий мотив, об'єктивований у лексичних одиницях – нараепізодичних маркерах (Цапів, 2020: 124). У нарративних епізодах наратор історії, фокалізатор, персонажні образи та хронотоп конструюються за допомогою **нарративних прийомів** – певних способів вибудовування нарративів, і вербальних засобів їх вербалізації, що забезпечують цілісність і зв'язність нарративного тексту.

Підґрунтям нарративного конструювання австралійських художніх етнонарративів для дітей є певні, характерні для австралійської етнокультури архетипи, концепти та/або реалії. Виявлення того, що лежить в основі вибудовування нарративів та особливостей їх нарративного конструювання, уможливорює диференціювати типи художніх етнонарративів, адресованих дитячій читацькій аудиторії. У нашому дослідженні виокремлюємо чотири основні типи австралійських художніх етнонарративів для дітей: **етіологічний, дидактичний, ініціаційний і пригодницький типи**.

Етіологічні художні етнонарративи для дітей Австралії

Етіологічний тип охоплює етнонарративи для дітей жанру короткого оповідання й казки, в основу яких лягли австралійські автохтонні народні казки, міфи та легенди про появу певного аспекту дійсності (див. Thompson, 1946: 9). **Етіологічні художні етнонарративи для дітей** є історіями про виникнення в результаті певної метаморфози природних явищ, австралійських рослин, тварин, міфічних, або казкових істот та предметів, у яких експліцитно виражено, або імпліцитно втілено первинні (міфопоетичні) етнокультурні уявлення про світ австралійців. **Нараепізодичними маркерами** етіологічних художніх етнонарративів для дітей є лексичні одиниці, що вербалізують етапи виникнення того чи того явища, персонажа, предмета (його поява, метаморфоза, через яку він проходить, і теперішній стан): дієслівні вирази із семантикою творення (наприклад, *to make, to create, to work, to build, to form, to appear*), пробудження

до життя, або відродження (як-от, *to be born, to revive, to live, to rebirth*), метаморфози, або зміни (зокрема, *to change into, to be changed, to turn into, to become*).

Етіологічні художні етнонаративи для дітей є наративами з нульовою (нараторською) фокалізацією, а **наратор** їх є **недієгетичним**, тобто таким, який розповідає історію читачеві, але не є її учасником. Здебільшого, недієгетичний наратор проявляється за допомогою займенників *he, she, you, they* на початку й у фіналі наративу в коротких нараторських коментарях. Хронотоп наративів цього типу різниться етноспецифічним забарвленням та постає **етнохронотоп**, доміантними ознаками якого є характерний австралійський простір та специфічний художній час – Дрімтайт, у який читач занурюється з першого ж наративного епізоду і який втілює в наративі певні ознаки міфопоетичної картини світу австралійців. А система персонажів етіологічних художніх етнонаративів для дітей характеризується домінуванням **архетипних етноперсонажів**, які є етнокультурно маркованими й які творяться за допомогою наративного прийому архетипізації – актуалізації імплікативних ознак певного архетипного образу в персонажному, та охоплює персонажа – суб'єкта метаморфози; персонажа/персонажів – об'єкта метаморфози, і персонажів – «помічників» метаморфози. У наративному конструюванні етіологічних художніх етнонаративів для дітей через прийом та засоби творення їх історії, хронотопу й персонажів актуалізуються ключові австралійські етноміфологеми та специфічні етнокультурні смисли.

Продемонструємо особливості наративного конструювання етіологічного типу художніх етнонаративів для дітей на прикладі твору Д. Рафсі “*The Rainbow Serpent*” (Roughsaw, 1975) про появу австралійських ландшафтів, тварин і рослин у часи Дрімтайму. У наративі виокремлюємо наративний епізод експозиції, зав'язки, наративні епізоди розвитку дії, кульмінаційний епізод та епізод-розв'язку історії.

Перший наративний епізод (нараепізодичні маркери: *to set off, to look for, to travel*) є експозицією сюжету, у якій зазначається, що події відбуваються на теренах Австралії протягом міфічного періоду Дрімтайму, коли за волею духовних пращурів виникло все живе на Землі. За допомогою засобів вербалізації художнього хронотопу в епізоді розгортається етноміфологема Дрімтайму: “*Far off in*

Dreamtime there were only people, no animals or birds; no trees or bushes; no hills or mountains. The country was all flat.” (Roughsey, 1975: 3). Окрім того, хронотоп реалізовано через низку австралійських топонімів: *Australia, Cape York, Narabullgan, Fairview, Minalinka*, серед яких є й автохтонні назви місцевостей, що уможлиблює кваліфікувати художній часопростір етіологічного художнього етнонаративу для дітей як **етнохронотоп**, який конструюється за допомогою **наративного прийому дрімтаймінгу**. В інтродукції ж головного персонажа наративу прямо актуалізується етноміфологема Райдужного Змія за допомогою антропонімів *Goorialla* та *Rainbow Serpent*: “*Goorialla, the great Rainbow Serpent, stirred and set off to look for his own tribe. He travelled across Australia from south to north.*” (Roughsey, 1975: 3). Райдужний Змія за легендами корінних австралійців був творцем багатьох ландшафтів Австралії в часи Дрімтайму, рухаючись землею він створював ріки, озера, низини та гори. У наративі, архетипний мотив творення набуває художнього переосмислення, оскільки поштовхом до подорожі персонажа, у ході якої створюватимуться австралійські ландшафти, зазначено потребу Змія знайти свій народ (“*set off to look for his own tribe*”) і своє місце, тоді як у міфах про це не йдеться.

Другий наративний епізод, нараепізодичним маркером якого є лексема *to make*, описує суб'єкта (*Goorialla, his huge body*), об'єкти (*a big red mountain, a deep gorge, a lily lagoon*) та причини метаморфози, про яку оповідається в історії. У персонажному образі Райдужного Змія розгортається архетипний мотив творення, характерний для австралійського етноархетипу Дрімінгу, і втілюється архетипний образ духовного пращура, наприклад у такому фрагменті: “*Goorialla left Narabullgan and his huge body made a deep gorge where he came down*” (Roughsey, 1975: 4). Архетипний мотив творення актуалізовано дієсловом *made*, а архетипний образ духовного пращура та його імплікативну ознаку величчя – атрибутивним виразом *his huge body*.

Наративні епізоди розвитку дії слугують розгортанню архетипного мотиву пошуку етноархетипу Дрімінгу (нараепізодичні маркери: *his people, found, came out, was welcomed, taught; opened his mouth, swallowed; followed after, follow Goorialla, took spear, climbed, crept up to him, reaching, found Goorialla*), що підводять до кульмінаційного епізоду. У кульмінаційному епізоді ж (нараепізодичні маркери:

to change into, to turn into) втілено головний мотив – метаморфозу, у результаті якої виникають австралійські рослини й тварини: “They cut until they reached the *Bil-bil boys*, who had changed into beautiful parrots with all the colours of the *Rainbow Serpent*.” (Roughsey, 1975: 22), “He began to thresh about in fury, his long red tongue flashing like lightning and the great mountain shook and thundered as *Gooriolla tore it apart in his anger*” (Roughsey, 1975: 24), “Others ran away to hide, turning themselves into all the kinds of animals, birds, insects and plant life that live in the country today.” (Roughsey, 1975: 26). З цього фрагмента вилучаємо особливості ключової метаморфози, суб’єктом якої є Райдужний Змія (*the Rainbow Serpent*), об’єктом – персонажі наративу (*the Bil-bil boys, people*), які перетворилися на тварин, птахів, комах та рослин Австралії (*animals, birds, insects, plant life*), каузатором – руйнівні дії Змія (*he swallowed them, began to thresh about, tore it apart*), а предикатом – дієслова *to change into, to become, to turn into*. Також у цьому наративному епізоді розкривається амбівалентність етноміфологеми Райдужного Змія, який був наділений не лише творчою, а й руйнівною силою, що актуалізовано в тексті за допомогою художнього порівняння руху його язика з блискавкою *his long red tongue flashing like lightning* й експресивної лексики *in fury, to flash, to thunder*.

Останній наративний епізод-розв’язка історії (нараепізодичні маркери: *to remain, to look after, to watch everybody*) стисло описує те, як Райдужний Змія назавжди полишив Землю, спустившись у море, і тепер увесь час спостерігає за своїми творіннями: “He went down and disappeared into the sea, where he remains to this day. <...> *The shooting star racing across the sky at night is the eye of Gooriolla – watching everybody*.” (Roughsey, 1975: 28). Етноміфологема Райдужного Змія опредметнюється через архетипний словесний символ зірки на небі “*shooting star racing across the sky*”, яка є всевидним оком Райдужного Змія “*the eye of Gooriolla – watching everybody*”, та у семантиці таких епітетів, як *shooting* «що падає», *racing* «що дуже швидко летить», *watching* «що спостерігає», а також дієслова *remain* «залишається», що актуалізують імплікативні ознаки всюдисутності й безсмертя, властиві архетипному образу духовного пращура та концептуальну імплікацію нескінченності етноархетипу Дрімінгу.

Аранжування наративних епізодів етіологічних наративів відбувається у хроно-

логічній послідовності за допомогою **наративного прийому лінеаризації** подій історії, слідом за В. Шмідом (Schmid, 2010: 190), проте в останньому наративному епізоді із Дрімтайму оповідь переноситься у сучасність: “*Now the remaining people have to look after...*” (Roughsey, 1975: 28), що є вибудовуванням історії **наративним прийомом проспекції**. Лінгвальними засобами реалізації цього прийому є прислівники із семантикою теперішнього часу (*now, this day*), та зміна граматичних часів – із минулого на теперішній (*have to, live, remains, is*). Таке наративне конструювання забезпечує реалізацію **функції етнокультурної самоідентифікації** через занурення читача в міфологізований австралійський світ, його поступове знайомство з традиціями, поглядами, світобудовою й культурою автохтонних австралійців, та повернення до теперішнього часу й пояснення наратором значення історії у контексті сучасних реалій.

Дидактичні австралійські художні етнонаративи для дітей

Дидактичні наративи є історіями про певний випадок, або вчинок персонажа, що мають на меті навчити читачку аудиторію певних моральних цінностей (Haase, 2008: 265). В **австралійських дидактичних художніх етнонаративах для дітей** залежно від характеристик вчинку/випадку, а також від джерела норм, що висвітлюються в наративі, розрізняємо історії про: 1) правильні/неправильні вчинки з поглядом австралійських морально-етичних норм, у яких реалізуються певні культурні архетипи; 2) випадки взаємодії з надприродними силами, у яких втілюються автохтонні уявлення про соціальні норми поведінки, зокрема концептуальні імплікації ключового в межах австралійської етнокультури етноархетипу Дрімінгу; 3) щасливі/нешасливі випадки, що відбивають соціально-правові явища австралійського мультикультурного суспільства й те, як до них слід ставитися, зокрема за допомогою актуалізації лінгвокультурного концепту **MULTICULTURALISM**.

З огляду джерела наративів цього типу, що сягають жанрів байки та притчі, конструювання дидактичних художніх етнонаративів для дітей охоплює **три наративні епізоди**: ілюстрацію певного вчинку/випадку (зав’язку); опис наслідків вчинку/випадку (розвиток дії, кульмінацію та розв’язку сюжету); і пояснення та/або оцінку вчинку/випадку у контексті певних норм австралій-

ського суспільства (стислу, або розгорнуту післямову наратора). І відповідно **нараєнізо-дичними маркерами** в цих наративах можуть бути різноманітні лексичні одиниці, що експлікують вчинок/випадок, його результати або наслідки, а також оцінку, або пояснення того, про що йдеться в наративі (рис. 1). **Наратор** є, здебільшого недієгетичним та імпліцитним, який також виступає їх фокалізатором. Він не є учасником подій, оповідає історію в її природній послідовності за допомогою **наративного прийому лінеаризації подій**, передає думки та почуття персонажів (є всюдисутнім) та дає оцінку їх діям за допомогою використання валоративних номінативних одиниць. Подекуди трапляються дидактичні наративи з **дісгетичним** та **експліцитним** наратором, коли історію розповідає безпосередній учасник подій, як-от у наративі Ш. Тена “Eric”, де персонаж, до родини якого приїхав іноземець Ерік, веде оповідь

від першої особи: “some years ago we had a foreign exchange student come to live with us.” (Tan, 2008: 8).

Особливістю дидактичних художніх етнонаративів для дітей є конструювання хронотопу та системи персонажів наративів за допомогою **наративного прийому опозиційності**, що полягає в протиставленні двох протилежних за своїми доміантними характеристиками хронотопів, а також персонажів, які належать до них. Зокрема, у засобах репрезентації **хронотопу** просторові анти тези близький::далекий, сільський::міський, минулий::сучасний набувають в дидактичних етнонаративах етнокультурного забарвлення й художньо переосмислюються як просторові смисли свій::чужий, безпечний::небезпечний, цінний::нецінний, гарний::поганий, живий::неживий та інших. Наприклад, у художньому етнонаративі Ш. Тена “Eric” (Tan, 2008: 8–17) опозиційними відносно

АВСТРАЛІЙСЬКІ ДИДАКТИЧНІ ХУДОЖНІ ЕТНОНАРАТИВИ ДЛЯ ДІТЕЙ		
<p>історії про правильні/неправильні вчинки з погляду австралійських морально-етичних та релігійних устоїв</p> <p>Наприклад, етнонаратив “Elsie” А. Вестбері (Wesbury, 1897, p.155–161)</p>	<p>історії про випадки взаємодії з надприродними силами, що переосмислюють уявлення про світобудову корінних австралійців</p> <p>Наприклад, етнонаратив “Wake” Ш. Тена (Tan, 2008, p.80)</p>	<p>історії про щасливі/нещасливі випадки, що відбивають доміантні соціально-правові явища у межах австралійської етнокультурної спільноти</p> <p>Наприклад, етнонаратив “Eric” Ш. Тена (Tan, 2008, p.8–17)</p>
<p>1. Випадок, що у певний спосіб впливає на головного персонажа:</p> <p><i>"has been dreadfully hurt, stone <...> crushed one of his legs dreadfully"</i></p>	<p>1. Вчинок-порушення правил (або вчинок-слідування правилам):</p> <p><i>"a man <...> had beaten his dog to death "</i></p>	<p>1. Випадок, обумовлений австралійським соціокультурним явищем:</p> <p><i>"a foreign exchange student come to live with us"</i></p>
<p>2. Дії / бездіяння відносно цього випадку:</p> <p><i>"Elsie helped the widow, until he grew well and strong"</i></p>	<p>2. Наслідки вчинку (покарання, або винагорода):</p> <p><i>"there was a fire at the house"</i></p>	<p>2. Результати, або наслідки випадку: <i>"none of us could help but be bewildered by the way Eric left our home: a sudden departure early one morning"</i></p>
<p>3. Позитивна або негативна оцінка дій персонажа:</p> <p><i>"kind-hearted little Elsie Barton, the kindly disposed"</i></p>	<p>3. Оцінка (або пояснення) вчинку персонажа:</p> <p><i>"the man <...> stand in the ash, alone and weeping"</i></p>	<p>3. Пояснення причин тих чи тих результатів / наслідків:</p> <p><i>"one of us discovered what was in the pantry. It must be a cultural thing!"</i></p>

Рис. 1. Наративне конструювання дидактичних австралійських художніх етнонаративів для дітей

один одного є два хронотопи: «свій» для наратора (*here in our country*) й «чужий» (*foreign*) край, із якого приїхав іноземний студент за обміном Ерік, а також ці два персонажі: «місцевий» (*a local expert*) наратор й «іноземний» (*a foreign exchange student, a foreign visitor*) студент Ерік.

Здебільшого, у дидактичних художніх етнонаративах для дітей серед опозиційних **персонажів**, які можуть бути архетипними, стереотипними або кенотипними, один домінує над іншим, як-отрятивник над постраждалим в етнонаративі “*Elsie*” (Wesrburg, 1897: 155–161), або суддя над правопорушником в етнонаративі “*Wake*” (Tan, 2008: 80). Проте, у наративах, у яких реалізується лінгвокультурний концепт **MULTICULTURALISM**, опозиційні персонажні образи є рівноцінними – у наративі “*Eric*” Ш. Тена, образ оповідача наративу й образ Еріка рівною мірою слугують відбиттю імплікативного смислу поняттєвої площини концепту – рівності усіх культур, що проживають в Австралії. Загалом наративне конструювання дидактичних художніх етнонаративів для дітей й усіх його складників слугує реалізації **дидактичної функції наративів**, а саме: передаванню основних релігійних, морально-етичних, етнічних, соціокультурних і правових норм поведінки читачеві.

Ініціаційні художні етнонаративи для дітей

За своїми домінантними ознаками **ініціаційні художні етнонаративи для дітей** є наближеними до художніх текстів жанру «чарівної», або «ініціаційної» казки (Haase, 2008: 324; Thompson, 1946: 8), історіями про пошук головним персонажем бажаного і цінного предмету, знання, якості, або властивості та здобуття цього у фіналі. У процесі пошуку герой проходить умовну «ініціацію» у світ дорослих, що розгортається на тлі етноспецифічного середовища та є художнім втіленням архетипного мотиву пошуку знань як концептуальної імплікації етноархетипу Дрімінгу.

Ініціаційні художні етнонаративи для дітей охоплюють **п'ять основних наративних епізодів**: 1) інтродуктивний (експозиційний), у якому зазначається цінний для головного персонажа об'єкт (нараепізодичні маркери – *long for, wanted*); 2) пошук бажаного, у якому персонаж у певний спосіб реагує на нестачу цього цінного об'єкту та вирушає на його пошуки (*search, look for*); 3) проходження випробувань, що може охоплювати навчання головного персонажа, тренування, боротьбу й різноманітні випробування (*to learn, to study,*

to train, to instruct; education, knowledge, test, trial, ordeal, task); 4) отримання винагороди персонажем (*to win, reward, get*); 5) внутрішня трансформація, що відбувається з персонажем у результаті проходження випробувань (*to change, to transform into, to grow up, to become, transformation, transition*). **Наратор** є недієгетичним та імпліцитним, якому відомі думки й почуття персонажів, і який знає більше за будь-кого з учасників історії. **Фокалізатором** же – головний персонаж наративу, крізь призму сприйняття якого читач бачить події, що з ним трапляються.

Попри досить традиційну будову ініціаційних художніх етнонаративів для дітей, в їх наративних епізодах розгортається та художньо переосмислюється низка архетипних мотивів та образів, що актуалізують концептуальну імплікацію знання етноархетипу Дрімінгу та слугують джерелом прихованих етнокультурних смислів. Наприклад, у наративі “*Koala Lou*” М. Фокс (Fox, 1988), що є коротким оповіданням про життя дитинчати коали, якій бракувало любові матері, і яка вирішила, вигравши спортивні змагання, здобути, у такий спосіб, її увагу та любов, архетипний мотив пошуку художньо втілено в бажанні героїні отримати увагу й любов матері (*Koala Lou thought about the times when her mother had looked at her and said, ‘Koala Lou, I DO love you!’ and she longed for her to say it again.*); архетипний мотив випробування – за допомогою репрезентації підготовки Коали Лу до спортивних змагань (*Koala Lou began her training right away.*”, “*she climbed the tallest tree that she could find, over and over and over again*”) й участі в змаганнях (“*Up and up she climbed – higher and higher and higher. Faster and faster and faster until – there she was, right at the very top!*”); архетипний мотив винагороди – в отриманні бажаного (*Before she could say a word her mother had flung her arms around her neck and said, ‘Koala Lou, I DO love you! I always have, and I always will.’*), а мотив трансформації – через лінгвостилістичні засоби творення персонажу, що відбивають те, наскільки сильнішою, спритнішою й безстрашною стала Коала Лу (*She hung from a branch with one claw at a time; Koala Lou wasn't scared*).

Персонажі та хронотон ініціаційних наративів також є етнокультурно забарвленими. В образах традиційних казкових, або стереотипних антропних персонажів, зокрема, втілюються певні національно специфічні риси, як-от буркотливість Тобі Грамблтона із нара-

тиву “*Three Sparrows*” А. Вестбері (Westbury, 1897: 82–90), або риси, обумовлені етнокультурно специфічними професіями, на кшталт бажання відшукати багатство золотошукача австралійських копалень Самсона Нартета з “*Golden Cloud*” (Westbury, 1897: 9–47). В образах же антропоморфних анімалістичних, або фітонімних персонажів містяться певні характеристики їхніх тваринних, або рослинних прототипів. Більш того, головний персонаж ініціаційних наративів є художнім втіленням архетипного образу ініційованого, який у процесі розгортання історії переживає певну трансформацію, дорослішає, а персонажні образи «помічників» головного персонажа – архетипного образу старійшини. Події ж наративів розгортаються в невизначеному часі, проте завжди на теренах австралійського бушу: *the Bush Olympics, the gum-tree-climbing event* (Fox, 1988), або в інших етнокультурно маркованих місцях, як-от у казках А. Вестбері в австралійському містечку Вентворт “*the little township of Wentworth, New South Wales*” (Westbury, 1987: 73), або золотокопальні Балларату “*down in one of the deepest mines in Ballarat*” (Westbury, 1987: 82).

З огляду на імплікативні значення, закладені в засобах наративного конструювання ініціаційних художніх етнонаративів для дітей, домінантними вважаємо **дидактичну функцію** (засвоєння нових зразків поведінки, набуття нових знань в результаті ідентифікацій читача-дитини з головним персонажем) та **функцію етнокультурної самоідентифікації** (сприяння усвідомленню приналежності читача до унікальної австралійської етнокультури).

Пригодницькі художні етнонаративи для дітей

Пригодницькі художні етнонаративи для дітей охоплюють тексти жанру пригодницького короткого оповідання, що є історіями про захопливі, проте ризикові пригоди етнокультурно маркованого персонажа, наділеного низкою сформованих рис. Ці пригоди ілюструють моделі правильної й неправильної поведінки в екстремальних ситуаціях з погляду австралійської етнокультури.

Пригодницькі художні етнонаративи для дітей охоплюють **п'ять типових наративних епізодів** із такими нараепізодичними маркерами: 1) зображення головного персонажа (персонажів), його дому та цілі його/їх подорожі (нараепізодичні маркери: *home, house, bush, paddock*); 2) полишення свого дому і початок пригод персонажа (*to go, to run; adventure, journey, travel*); 3) розгортання

пригод персонажа шляхом багаторазового повторення типових ситуацій (*to walk around, to return; joy, happy, exciting, afraid, worried, horrified*); 4) долання найбільш небезпечної ситуації (*dangerous, not safe, risky*); 5) досягнення персонажем мети подорожі та його повернення додому (*to come home, to come back; home, house, bush, paddock*).

Аранжування наративних епізодів відбувається за допомогою **наративного прийому циклізації**. Циклічність втілюється в наративах у номінативних одиницях із семантикою руху по колу, як, наприклад, у збірці “*The Muddleheaded Wombat*” Р. Парк (Park, 2011): *to start, to trundle forward; to go around, to run around, to trundle around, to walk right around; to come back, to trundle back* та інші, і через протиставлення образу домівки, що репрезентується на початку та наприкінці окремої пригоди, образу зовнішнього світу.

Хронотон пригодницьких наративів здебільшого є теренами австралійського бушу, що вербалізує важливі для австралійської етнокультури імплікативні смисли етноконцепту *BUSH*, і який завжди містить два підпростори – дім і зовнішній світ. Домінантними ознаками дому в текстах є певні позитивні характеристики, наприклад *cosy, comfortabubble, warm, bright, still, peaceful* (Park, 2011), тоді як зовнішнього світу – часто негативні, зі значенням небезпеки, як-от *horribubble, lonely, scratchy, strange* (там само). **Персонажі** пригодницьких наративів є статичними, для яких характерна одна, або декілька незмінних ключових ознак, як-от головний персонаж оповідань Р. Парк (Park, 2011), репрезентований за допомогою епітета *muddle-headed* «безтолковий; безладний, безглуздий». Це є його домінантною характеристикою, що багаторазово демонструється у різних наративних епізодах і залишається незмінною.

Недісгетичний імпліцитний «дорослий» **наратор** вибудовує історію у такий спосіб, щоб донести до читача важливу роль дому в житті дитини. **Фокалізатор** же є головним, або другорядним персонажем наративу, часто дитячого віку, який постійно прагне покинути домівку, вийти з-під нагляду дорослих й пізнати невідомий, але надзвичайно цікавий зовнішній світ, проте який зрештою усвідомлює численні переваги безпечного дому. Наративне конструювання пригодницьких художніх етнонаративів для дітей забезпечує реалізацію **розважальної, дидактичної функцій** та **функції етнокультурної само-**

ідентифікації, що сприяють усвідомленню читачем цінності свого дому, культури й країни.

Висновки. У такий спосіб, таксономія австралійських художніх етнонарративів для дітей на основі виокремлених критеріїв уможливила структурувати великий масив художніх нарративів та виявити приховані етнокультурні смисли в їх нарративному конструюванні. Запропонована типологія є внеском у розбудову наратологічних досліджень літератури для дітей, лінгвокультурології та етнолінгвістики й у перспективі може бути застосована для таксономії художніх нарративів для дітей інших лінгвокультур.

ЛІТЕРАТУРА:

- Белехова Л. І., Цапів, А. О. Когнітивна ігрова модель нарації «Квест» у казці Роалда Дала «Чарлі та шоколадна фабрика». *Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: збірник наукових праць. Серія: «Філологія»*. 2019. № 25(2). С. 11–30.
- Кононенко В. *Українська лінгвокультурологія*. Київ : Вища школа, 2008. 328 с.
- Цапів А. О. *Поетика нарративу англійськомовних художніх текстів для дітей* (Дис. док. філол. наук). Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2020. 420 с.
- Aarne, A. *Verzeichnis der Märchentypen*. Helsinki : Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia, 1910. 78 p.
- Aarne, A., Thompson, S. *The types of the folktale: A classification and bibliography: 2nd rev., Transl. and enlarged by Stith Thompson*. Suomalainen Tiedeakatemia, 1961. 588 p. (Original work published 1928)
- Fludernik, M. *An Introduction to narratology*. Routledge. Taylor & Francis Group, 2009. 190 p.
- Fox, M., Lofts, P. (ill.). *Koala Lou*. Bayswater, Vic. : Ian Drakeford, 1988. 32 p.
- Haase, D. (Ed.). *The Greenwood encyclopedia of folktales and fairy tales*. Greenwood Press. V. 1–3. 2008. 1160 p.
- Hansen, H. The Ethnonarrative Approach. *Human Relations*. 2006. № 59(8). P. 1049–1075.
- Nikolajeva, M. *Children's literature comes of age. Toward a new aesthetic*. Routledge. Taylor & Francis Group, 2016. 226 p. (Original work published 1996)
- Nodelman, P. *The Hidden adult: Defining children's literature*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2008. 390 p.
- Park, R. *The Muddleheaded Wombat*. Sydney: Angus & Robertson. Harper Collins Publishers, 2011. 256 p.
- Propp, V. (with Wagner, L. A. & Dundes, A.). *Morphology of the folktale* (L. A., Wagner, Ed., 2nd ed.). University of Texas Press, 2009. 158 p. (Original work published 1928)
- Roughsey, D. *The Rainbow Serpent*. Sydney: HarperCollins, 1975. 28 p.
- Shavit, Z. *Poetics of children's literature*. The University of Georgia Press, 1986. 194 p.
- Schmid, W. *Narratology : an introduction* (Alexander Starritt, Transl.). Berlin. New York: de Gruyter, 2010. 258 p.
- Tan, S. *Tales from Outer Suburbia*. Allen & Unwin, 2008. 96 p.
- Thompson, S. *The Folktale*. New York : The Dryden press, 1946. 510 p.
- Uther, H.-J. *The types of international folktales: A classification and bibliography, based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. Suomalainen Tiedeakatemia, Academia Scientiarum Fennica, 2004. 620 p.
- Wierzbicka, A. *Semantics, culture, and cognition. Universal human concepts in culture-specific configurations*. New York : Oxford University Press, 1992. 488 p.
- Westbury, A. *Australian Fairy Tales*. London : Ward, Lock, & Co., Limited, 1897. 360 p.

REFERENCES:

- Bieliakhova, L., & Tsapiv, A. (2019). Kohnityvna ihrova model naratsii «Kvest» u kaztsi Roalda Dala «Charli ta shokoladna fabryka» [Cognitive play model of narration "Quest" in Roald Dahl's fairy tale Charlie and the Chocolate Factory]. *Psycholinguistics : zbirnyk naukovykh prats. Seria: «Filohiia»*, 25(2), 11–30. [in Ukrainian].
- Kononenko, V. (2008). *Ukrainska linhvokulturolohiia* [Ukrainian linguistic culturology]. Kyiv : Vyshcha shkola. [in Ukrainian].
- Tsapiv, A. (2020). *Poetyka naratyvu anhliiskomovnykh khudozhnikh tekstiv dlia ditei : Dys. dok. filol. nauk* [Poetics of narrative of the anglophone literary texts for children: Thesis for a Doctoral Degree]. Kharkivskiy natsionalnyi universytet im. V. N. Karazina, Kharkiv. [in Ukrainian].
- Aarne, A. (1910). *Verzeichnis der Märchentypen* [Types of the Folktale]. Helsinki : Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia.
- Aarne, A. & Thompson, S. (1961). *The types of the folktale: A classification and bibliography* (2nd rev., Transl. and enlarged by Stith Thompson). Suomalainen Tiedeakatemia. (Original work published 1928)
- Fludernik, M. (2009). *An Introduction to narratology*. Routledge. Taylor & Francis Group.
- Fox, M., & Lofts, P. (ill.). (1988). *Koala Lou*. Bayswater, Vic.: Ian Drakeford.
- Haase, D. (Ed.). (2008). *The Greenwood encyclopedia of folktales and fairy tales*. Greenwood Press.
- Hansen, H. (2006). The Ethnonarrative Approach. *Human Relations* 59(8), 1049–1075.
- Nikolajeva, M. (2016). *Children's literature comes of age. Toward a new aesthetic*. Routledge. Taylor & Francis Group. (Original work published 1996)
- Nodelman, P. (2008). *The Hidden adult: Defining children's literature*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press.
- Park, R. (2011). *The Muddleheaded Wombat*. Sydney: Angus & Robertson. Harper Collins Publishers.
- Propp, V. (with Wagner, L. A. & Dundes, A.). (2009). *Morphology of the folktale* (L. A., Wagner, Ed., 2nd ed.). University of Texas Press. (Original work published 1928)
- Roughsey, D. (1975). *The Rainbow Serpent*. Sydney: HarperCollins.
- Shavit, Z. (1986). *Poetics of children's literature*. The University of Georgia Press.
- Schmid, W. (2010). *Narratology : an introduction* (Alexander Starritt, Transl.). Berlin / New York: de Gruyter.
- Tan, S. (2008). *Tales from Outer Suburbia*. Allen & Unwin.
- Thompson, S. (1946). *The Folktale*. New York : The Dryden press.
- Uther, H.-J. (2004). *The types of international folktales: A classification and bibliography, based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. Suomalainen Tiedeakatemia, Academia Scientiarum Fennica.
- Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, culture, and cognition. Universal human concepts in culture-specific configurations*. New York : Oxford University Press.
- Westbury, A. (1897). *Australian Fairy Tales*. London : Ward, Lock, & Co., Limited.